

O STELA FUNERARĂ RECENT DESCOPERITĂ LA TURDA

*Horățiu Groza**, *Dan Matei***

* Muzeul de Istorie Turda; grozahoratiudorin@yahoo.com

* Muzeul de Istorie Turda; danmatei_mail@yahoo.com

Abstract. In the lines below, the authors are making known a funerary *stela* discovered on the left bank of River Arieș in Turda (Cluj County). The most probably it was brought here from within the former Roman *Potaissa* (overlapped in good measure by the modern city of Turda). The monument in discussion belongs in the typology of Carmen Ciongradi to Type I. *Profilgerahmte Stelen mit Dreiecksgiebel*, Variant 4. *Mit Nische: Dreiecksgiebel, halbrunde Nische, gerahmtes Inschriftfeld*, the pieces of this variant are to be placed in the 2nd century. This variant of *stelae* was not attested until now at *Potaissa*.

Keywords: *Potaissa*, fragmentary funerary *stela*, profiled *stela*, triangular pediment, curved niche, profiled text field, 2nd century.

Modestele rânduri de mai la vale vizează introducerea în circuitul științific a unei *stela* funerare¹, fragmentare și general privit, banale. Oricât de blamate ar fi astfel de întreprinderi, mai ales în anii din urmă – când destule se relativizează în disciplina noastră, uneori în mod cu totul nepermis – avem credința că utilitatea lor rămâne manifestă. Publicarea unor asemenea monumente nespectaculoase nu va spori în mod semnificativ cunoștințele noastre în arta și religia romană, și în speță celor de la *Potaissa*², dar prin cumulare, blocul informațional se expandează neîncetat, premisă fundamentală pentru mici dar certe nuanțări autentice și aprecieri cantitative mult mai apropiate de realitatea antică.

1. Condițiile descoperirii

În dimineața zilei de 08.08.2014, în urma informării telefonice efectuate de către domnul ing. Cosmin Ciungan, de la *Administrația națională "Apele Române"*

¹ Alături de alte două monumente, cel în discuție a fost prezentat de către Dan Matei, Mariana Pîslaru și Horățiu Groza (*Monumente funerare revăzute și inedite de la Potaissa*) în cadrul Colocviului național de arheologie "*Arta în Dacia romană între civil și cazon*", Turda, 23–24 Septembrie 2015.

² Monumentul nostru, ca piesă individuală, nu și-ar fi găsit probabil locul în recenta sinteză asupra artei romane la *Potaissa*, căci "*am lăsat deoparte piese care nu aduceau nou-tăți în tabloul artei din Potaissa decât numeric ...*", continuând în mod pertinent, "*viitorul va adăuga mereu obiecte la categoriile cunoscute, catalogul lor va crește, fără a schimba trăsăturile defînitorii ale artei unui oraș roman*" (Bărbulescu, 2015, p. 11).

– *Serviciul hidrotehnic Turda*, cu privire la găsirea unei “*pietre sculptate*”, pe malul stâng al râului Arieș, muz. Horațiu Groza s-a deplasat la fața locului.

Fig. 1. Locul descoperirii monumentului.

Descoperirea a fost efectuată în contextul reamenajării și lărgirii albiei cursului de apă, 100 de m în aval față de podul de peste râul Arieș din proximitatea *Pieței Romane*. Monumentul a fost adus aici probabil de undeva din arealul localității sau împrejurimi, fiind sesizat în umplutura ce a fost depozitată la lucrările de consolidare a malului stâng al râului ce au avut loc la o reamenajare anterioară a cursului acestuia, cândva în intervalul anilor 1982–’86 (după inundațiile din 1981).

Piesa a fost transportată, în aceeași zi, la Muzeul de Istorie Turda³.

2. Descrierea monumentului

Nr. inv. MIT: 21955. *Stela* funerară, din gresie (cu granule de nisip mai groșiere)⁴, prezintă elementele în relief destul de aplatizate/deteriorate. Se păstrează frontonul aproape integral (lipsind o mică porțiune din partea superioară a lui), puțin din nișă pe partea dreaptă și mai mult pe partea stângă. Este ruptă orizontal pe aproximativ

³ Pentru frumosul gest al înștiințării Muzeului, informațiile furnizate și asigurarea transportului piesei în incinta instituției noastre, mulțumim cordial domnului ing. C. Ciungan.

⁴ Aprecierea asupra tipului rocii din care a fost lucrată piesa ne aparține. Lipsa acută de timp a împiedicat prelevarea unei probe și supunerea ei unei expertize specializate. Avem însă intenția fermă de a determina tipul și proveniența rocii, date ce vor fi împărtășite cu proxima ocazie.

prima treime a lăţimii de la dreapta la stânga şi apoi aproximativ oblic. Dimensiuni: înălţime maximă păstrată = 1,05 m; lăţime = 0,94 m; grosime = 0,14–0,15 m la limita dreaptă, urcând progresiv până la 0,15–0,20 m către limita stângă.

Frontonul triunghiular (*tympanon/tympanum*), marcat prin bordură, are o rozetă în centru. Nişa, şi ea delimitată prin bordură, este aproximativ semicirculară (mai degrabă arcuită), şi cuprindea busturile a doi soţi, din care se păstrează doar capul personajului din stânga – femeia. Monumentul este mărginit de o simplă bordură (la dreapta şi la stânga mai lată decât cea de la partea superioară). Prezintă în extremitatea de sus orificiu pentru fixarea conului de pin.

În ansamblu, lucrătura piesei trădează un meşter ordinar (e.g. prin lipsa de echilibru a bordurii nişei), iar tipul rocii i-a îngreunat şi mai mult munca.

3. Tipologie şi datare

Potrivit recentei orânduiri tipologice datorată lui Carmen Ciongradi şi dedicată *stelae*-lor din *Dacia Superior*, piesa în discuţie s-ar încadra în Tipul I. *Profilgerahmte Stelen mit Dreiecksgiebel, Varianta 4. Mit Nische: Dreiecksgiebel, halbrunde Nische, gerahmtes Inschriftfeld*. Exemplarele variantei ar fi de plasat cronologic în veacul al II-lea⁵.

4. Pentru sfârşit

Dacă piesa a fost adusă pe malul Arieşului din cuprinsul *Potaissei* romane de odinioară, cum pare cel mai probabil, descoperirea ei este de cel mai bun augur. Căci varianta în care ea se încadrează nu fusese atestată până acum aici⁶.

⁵ Ciongradi, 2007, p. 50; 376 – Taf. 6; v. şi 398 – Taf. 28. În lucrarea autoarei se discută şi se fac referiri şi la tipologizările efectuate anterior.

⁶ Cf. cea mai recentă tratare a *stelae*-lor funerare din *Potaisa*: Zăgreanu, 2015, p. 362-377, în spec. 362-367 (pentru facilitarea accesului la disertaţia sa doctorală şi la alte lucrări, mulţumim în mod special colegului dr. Radu Zăgreanu); Chiş, 1997.

Fig. 2. Fotografie a monumentului.

BIBLIOGRAFIE

- Bărbulescu, 1994 Bărbulescu, Mihai, *Arta romană la Potaissa*, Ed. Academiei / Ed. Mega, București/Cluj-Napoca, 2015, 308 pg., ISBN 978-606-543-612-1.
- Chiș, 1997 Chiș, Silviu, *Observații asupra stelelor funerare de la Potaissa*, În: *Buletinul Cercurilor Științifice Studentești* (Arheologie-Istorie), 3, 1997, p. 71-78.
- Ciongradi, 2007 Ciongradi, Carmen, *Grabmonument und sozialer Status in Oberdakien*, Bibliotheca Musei Napocensis, XXIV, Mega Verlag, Cluj-Napoca, 2007, 516 pg., ISBN 978-973-7867-85-8.
- Zăgreanu, 2015 Zăgreanu, Radu, *Arta sculpturală în Dacia Porolissensis*, diss. ms., Cluj-Napoca, 2015.